Iter Baldi ciuitatis Veronę montis,

In quo mirabili ordine deſcribitur Montis ipſius, atq; aliarum quarundam ipſum contingentium partium ſitus.

Recenſentur præterea quædam inſignes plantæ, ac herbæ ibi naſcentes, quæ vſui Medico plus cæteris conferunt.

Recens in lucem editum

Ab honeſtiſſimo viro FRANCISCO CALCEOLARIO *Veronenſi Pharmacopola, in Campanæ aureæ officina.*

CLARISSIMO DOMINO PETRO ANDR. MATTHIOLO SENENSI,

Sereniſſ. Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ &c. Conſiliario, atque Medico primario.

Franc. Calceolarius Pharmacopola Veronenſis. S. P. D.

OPVSCVLVM *meum, quod antea Italico ſermone edideram, tibi Latinum factum (vt petis mitto) cum tuo de plantis compendio in lucem edendum. ſiquidem communi hac lingua nunc conſcriptum. omnibus in Europa nationibus tuo auſpicio facilè innoteſcet, cùm tua mirifica monumenta per vniuerſum ferè orbem circumferantur. Etenim non in Italia ſolùm, ſed apud cæteras nationes, tantæ tu autoritatis extas, tamq; latè tua fama, nomenq; diffunditur, vt nedum libri de materia medica, ſed & cuiuſuis generis deſcripti, merito tibi dicari, & nuncupari poſſint, quòd à tuo tantum clariſſimo nomine facilè protegantur. Acceſſit etiam, vt hoc tuæ authoritati voluerim commendatum, illa iam diu animo inhærens meo tuæ in me beneuolentiæ opinio, tot experimentis tuorum in me officiorum comprobata. quæ quidem me inducit ad credendum opuſculum hoc meum non ſolum tibi carum futurum, ſed tuo patrocinio apud omnes ſtudioſos, & bonos viros non modicam gratiam initurum. Commodum ſanè (vt ſcribis) huic libello in tuo de plantis Compendio futurum eſſe locum non diffido: nam ad medicam materiam re ipſa cognoſcendam, non parum afferet commoditatis, atq; etiam quaſi comitem præſtabit, quo plantarum ſtudioſi in montem illum ſtirpium ferè fœcundiſſimum ducantur, illasq; certis locis reperiant. Siquidem ab vrbe in montem cunctas ipſius itineris partes explicat, & quo commeatu in eo perficiendo ſit opus. Locaq; omnia ſpeciatim oſtendit, in quibus diuerſarum plantarum genera vireſcunt, ac florent, hac tamen ſerie, vt copioſiores tantum eorundem locorum ſtirpes connumerentur, nè cùm plura genera eodem*

in loco

in loco oriantur, ſtudioſorum ingenia confundant. Quod verò copioſius reperi-tur, id locum ſibi vendicabit, eiq; nomen tribuet, & noſtrã conſiderationem ad ſe conuertet. Praterea cùm plura loca iiſdem plantis abundent, is modus de-ſcriptioni adhibebitur, vt eo adnotato, qui prius in itinere obuius fuerit, catera deinceps prætereantur. ne ſint aliquæ præſtantiorum fortaſſe generum, de quibus ob earum dignitatem, meminiſſe oporteat, in quocunque habeantur loco; alioqui quantum poſſumus breuitati ſtudebimus. Vtinam verò de cæteris montibus, atq; locis, qui plantis raris, & mirificis abundant, ſimiles extarent hiſtoriæ, quæ non ſolùm indagatores ad loca illa perluſtrãda animarent, ſed iter oſtenderent, ac materiam medicam tot difficultatibus plenam ſuæ priſtinæ claritati, te duce, reſtituerent. Namque tuis doctiſſimis commentarijs theoriam continentibus, inſtructi homines diſcendi cupidi, ad alteram partem in ſcientijs omnibus ne-ceſſariam, nempe experientiam ipſam, facilius ſeſe addicerent. cuius in plan-tarum notitia primas partes eſſe tu bene noſti. qui illam tam diligenter ad-hibueris: Optarem ſane cæterarum eiuſmodi regionum, poſſe me tibi hiſto-rias conſcribere tuo ipſius compendio alioqui numeris omnibus abſoluto adne-ctendas. At vero id à me ſcio non requires, quod præſtari ab vno homine non poſſit: quare velim, vt animi mei propenſam erga te voluntatẽ (vt tua eſt huma nitas) gratam ſuſcipias. cupio enim pro virili modis omnibus, tibi ſemper gra-tificari. Cæterùm Baldus mons non modico ſimplicium medicamentorũ nume-ro refertiſſimus eſt: in quibus ego conquirendis, examinandisq; non medio-cres impendi ſumptus, atq; labores, doctiſſimis ſemper ac peritiſſimis viris ad-iunctus. Inter quos fuere Iulius Moderatus, Antonius Tolomeus, Aloiſius Anguillarius, Vlixes Aldrouandus, & alij complures in Academijs Italicis ſtudioſi. Praeteream præclariſſimos illos ſenes Hieronymum Fracaſtorium, & Lucam Ghinum. qui (quicquid in hac ſcientia profecerim mihi autores, du cesq; extitere.) Taceo Excellentiſſ. Monteſaurum, Iulianum Fumanellum, & alios præſtantiſſimos huiuſce ciuitatis medicos, qui tantum laboris per inuia, aſperaq; ipſius montis loca, quandoq; mecum ſubire non ſunt grauati, vt varios, ac mirificos naturæ effectus in plantis contemplarentur. Quibus non minus grata fuit mea herbarum obſeruatio, quàm mihi illorum de plantis doctrina iu-cunda, adeo vt iam poſſim multa de rei plantariæ controuerſiis in medium pro-ferre, atq; ex ſententia determinare, quæ breuitati ſtudẽs & vitandæ arrogan tiæ cauſa prætermittam: quãuis (proh dolor) hoc tempore à quocunq; vix in re plantaria tyrunculo hoc iam vſurpetur, vt vel peritiſſimis contra licere audeat ignarus quiſque. Huius autem Libelli forma tanquam cuiuſdam catalogi ea-rum omnium plantarum erit, quæ in celeberrimo hoc monte reperiuntur: ſuis locis particulatim deſcriptarum vt cuilibet aditus, & luſtratio locorum om-

nium,

nium, atque herbarum inuentio facile pateant. Erit igitur in tuo hoc ſtirpium compendio ſatis congruens, quoniam illi plantas communiter exponenti ac figuris veras imagines oſtendenti, loca inueniendarum illarum deſcribens, tanquam famulus erit atque miniſter. Quinetiam commodiſſimè in tam præclaro herbarum omnium volumine, facilè hoc exiguum meum poterit illuſtrari, atque à calumniis omnibus quæ aliquam poſſe videntur caliginem obducere, tueri. vt non minus hæc loci mihi facta liberalitas, conceſſio, atque tutela cara ſit futura, quàm hæc mea voluntas tibi in hoc miniſterio tuis ſcriptis ſuggerendo grata. Bene vale.

Veronæ Idibus Februarij, M D L X X I.

ITER BALDI MONTIS,

FRANCISCO CALCEOLARIO

Veronæ in Officina Campanæ, aureę Pharmacopola Auctore.

BALDVS Mons in Italia celeberrimus in faucibus alpium quibus Rhetia ab Italia diuiditur, altiſſimus, latiſſimusq; reſidet, in ipſis Veronenſis, & Tridentini agri confinibus. Hic itaque cacumen ad ſydera extollens, cęteros vicinos montes altitudine ſuperat, atq; excellit, adeo vt amœnitate, ſitu, pulchritudineq; non ſit quouis altero inferior. Radices habet, qua Solem orientem ſpectat in Atheſis fluminis littore: qua verò ad occidentem in amœniſſimis Benaci oris. Ab Auſtro deinde campeſtrem quandam planitiem; & ab Aquilone alios alpium montes contingit. E cuius ſummo iugo magna cum luſtrantium voluptate atq; admiratione à ſiniſtra parte ſuribundum ſpectatur flumen, quod à prærutis & altiſſimis ſcopulis erumpens, per anguſtum admodum, & anfractuoſum iter rapidiſſimo curſu deſcendit ad valles. Ex aduerſo autem latere humiliores viſuntur colles, & fertiliſſimæ quoque valleculę, quas maxima campeſtris antecedit planities, ſpatioſa admodum, æqualis, inculta tamen & nulla arbore impedita, adeo vt planè mare latum repreſentet. Huius ſecundùm latus Atheſis flexuoſo itinere permeat, qui quãuis magnus ſit fluuius, ob diſtantiam tamen è ſummo montis vertice proſpicientibus paruus riuus apparet, & in ciuitatem ingredi cernitur. Viſitur & Ciuitas ipſa Veronæ, adeo, vt eius ſitus, forma, ædificia, ambitus totus, ac quæque eiuſdem partes diſtinctè ac particulatim internoſci queant. Quod ſi contigerit cœlum perſpicua ſerenitate clareſcere, vniuerſa agri Veronenſis planities liberè perſpici poteſt. Viſuntur quoq; vicinæ vrbes, & oppida, quæ adeo lucidè inſpicientium oculis apparent, ac ſi Belgici pictoris penicillo, omni cum arte, ac venuſtate, aliqua in tabella, aut potius linteo depicta ſpectarentur. Ab altera verò parte Benacus occurrit Lacus, qui quãuis ſex milia paſſuum diſtet, adeò tamen vicinus, ob culminis altitudinem videtur, vt ſi quis velociſſimo curſu, minimè ſibi temperans deorſum contenderet, exterrefieret quidem, veritus ne in eum collabiturus irrueret. Spectantur hinc circum lacum ipſum horridi admodum, ac inacceſſi montes, ſaxeæq; crepidines, ac rupes, ſcopuli eminentiſſimi ac nudi: propius verò non procul à littore amœniſſimæ videntur oræ oleis, & myrtis refertæ: quin & virentes colles odoratis, ac denſis admodum lauris veſtiti. Pagi quoque multi, atq; oppida. Inſulæ, Peninſulæ, nauigationes, piſcationes, vndæ iamiam placidiſſimæ, mox in altum elatæ: littora fremere, nauigantes ad portus properare ex ipſo montis iugo cernuntur. Præterea, quod forraſſe nonnullis mirùm videbitur, ſereno in montis cacumine exiſtente Cœlo, paulò tamen inferius denſiſſimis nubibus obſcuro, non ſolùm tonitrua horrenda, corruſcationesq; quandoque fiunt, ſed & grandines, & pluuiæ impetuoſo admodum bombo, in ipſum decidunt lacum, non ſine magna nauigantium iactura. Quæ quidem omnia tam pulcherrima, admiranda, delectabiliaque ſpectacula faciunt, vt præ ſtupore nonnulli veluti attoniti fiant. Quemadmodum enim nullus ſpectantium oculus horum proſpectu ſatiari poteſt, ita nec lingua reperiri, quæ omnia rectè narrare ac exprimere poſſet. In ipſo autem monte tanta eſt locorum, & rerum varietas, quòd prorſus

longum

longum foret omnia ex ordine recenſere. Sunt enim vales ex puro ſaxo non parvæ, accliues, decliueſque, ſcopuloſę, atq; admodum ſquallidæ: è contra verò ſpacioſiſſimã, ampliſſimaq; pratorum paſcua, numeroſa herbarum, & florum varietatẽ referta, & ex his quidem plana quædam, atq; vmbroſa, quędam decliuia atq; aprica. Extant etiam ampliſſimorum fontium frequentes, ac limpidiſſimæ ſcaturigines, non ſolùm in imis montis ipſius locis ſed in mediis, atq; etiam in ſummis eiuſdem iugis è quibus tam copioſę emanant aquæ, vt earum potu numeroſæ pecudum greges ſatis ſuperq; ſatiari queant: ad quorum ſcaturiginum fontes non gregarij paſtores modo, & ſyluani homines, verum & qui conquirendis plantis inſudant, expoſitis in gramine cibis, ſeſe refocillare ſolent, paucis adiunctis obſoniis. Pretereo, ne longior ſim, frondoſas, ac denſas fagorum, quercuum atq; ilicum ſyluas, quin etiam quaſdam caſtaniferis tantùm arboribus ſtipatas, atq; nonnullas, in quibus ſylueſtres proueniunt pinus, atq; excelſiſſimæ abiete, atq; larices. Cęterum quid dicam de aeris, cœliq; varietate? Mira profectò. Siquidem qui montem circũquaq; perluſtrant, breuibus etiam interuallis, magnam aeris inæqualitatem experiuntur, adeò, vt plerique non modo regionem, ſed clima ſe mutaſſe opinentur. quòd hæc quidem pars exorienti Soli, illa vero Occidenti aduerſa fuerit: quędam, quæ à Sole torreatur, alia quæ vmbras perpetuas habeat. Hic niuibus, ac glacie perpetuis ęſtate tota alget locus, ibi verò ęſtus eſt magnus. Aliis verò quibuſdam in partibus, omni ferè anni tempore vernalis quædam adeſt temperies; qua quidem locorum ac ſituum diuerſitate, fit quidem quòd tanta etiam plantarum varietas in hoc monte proueniat, quanta vſquam in Italia tota reperiatur. Diſtant igitur à Verona huiuſce admirabilis montis radices viginti milibus paſſuum: ab iis verò imis ad ſummam, quinque aut ſex milibus. Diſcedendo itaque Verona ad montem Baldum, ſtatim extra vrbem iter eſt per campeſtrem, latiſſimamq; planitiem, vbi copioſè vireſcunt.

Tithymalus { *Characias.* / *Paralius.* / *Helioſcopius.* / *Cypariſſias.* }

Pityuſa.

Sed paulò vlterius reperiuntur.

Paliuri genera plura, quorundam opinione deſcripta.

Blattaria.

Cotinus Plinij Roſola, vulgo dicta.

Geranium multorum generum.

Eryngium.

Lupinus domeſticus & ſylueſtris.

Anchuſæ tria genera.

Mille grana ab aliquibus Epipactis dicta.

Securidaca.

Dipſacus.

Attractylis.

Rubea.

Tlaſpi multorum generum.

Plantago aquatica.

Sium.

Glaucium.

Siſymbrum aquaticum duplex.

Xiphium.

Ocimoides.

Interea peruenitur ad pagum quendam, qui diſtat ab vrbe quinque milia paſſuũ ſuper dextra Atheſis parte in campeſtris planitiei latere poſitus: cuius nomen multis innotuit gentibus. & præſertim Tranſalpinis militibus, qui è Germania profecti in Galliam Ciſalpinam contendunt. Buxolengus ei nomen eſt ita à viuo colle appellatus, qui totus Buxo arbore veſtitur. Hinc itaque vlterius proficiſcendo, quæ ſequuntur hic plantæ reperiuntur.

Botrys.

Hypecoum Matt.

Amellus Vergilij.

Aliſma.

Acanthus.

Erithrodanum maius & minus.

Aſtragalus

Aſtragalus.
Terebinthus.
Abrotonum album.
Mahaleb.
Helichryſum.
Flammula Iouis.
Onoſma.
Berberus vulgaris.
Holoſtium.

Rhamnus tertius.
Spergula i. Apparine.
Tragoponum flore purpureo, & luteo.
Bellis maior & minor.
Anthemis flore albo, & rubro.
Adonis Matthioli.
Cotula fœtida.

Aparine.
Gallium flore albo & luteo.
Alyſſum quorundam.
Althea.
Colchicum.
Pſeudomyagrum.
Lagopus.
Aegylops.
Polium alterum.
Lycium.

Hinc peruenitur ad quandam meam poſſeſſiunculam, quæ Riuole (quaſi Ripa) noſtra vulgari lingua vocatur, vbi fuit antiquitus in ſummo colle Arx loci natura tunc temporis munitiſſima, de qua in hiſtoria Veroneſi frequens fit mentio, cuiuſque adhuc diruta viſuntur veſtigia, atque ruinæ. Hic quoque ſuos habet fines vallis Lagarina, qua iter eſt, quo Tridentum, & in Germaniam itur. Ad hanc vſq; Arcem creditur Atheſim olim perueniſſe. anteaquam fauces illę montis hominum induſtria diducerentur, quæ la Chiuſa vulgo dicuntur. Quoniam autem merces ratibus per Atheſim allatæ, ad hanc vſque arcem, ad ripam tanquam in portum conuehebantur, facile locus hic Ripæ nomen adinuenit, vnde nos Riuole corrupta appellatione vulgari idiomate appellamus.

Hinc per quandam vallem iter dirigitur, frugiferis campis, & pratis, atque gelidiſſimis fontibus, vtiliſſimiſque refertiſſimam, in qua, in ipſo itinere inueniuntur, ſtirpes non paucæ; quæ hęc ſunt.

Pulſatilla Matthioli.
Liguſtrum.
Reſeda Plinij.
Polygala.
Dryopteris.
Polypodium.
Tribulus terreſtris.
Amellus.
Vincetoſſicum, ſeu Aſclepias, vt quidã volunt.
Alliaria.
Pſyllium foliis Coronopi
Polemonia.
Olyris.
Lupinus ſylueſtris.

Chondrylla.
Digitalis lutea, & purpurea.
Cacalia.
Centaurea media.
Ageratum.
Ariſtolochia vtraque.
Euphragia.
Oenanthæ. i. Filipendula.
Galiopſis.
Eupatorium Dioſc.
Heliotropium maius.
Ballote.
Populus vtraque.
Alnus.

Periclymenum.
Chamępitys.
Hermodactylus Meſ.
Stachys.
Lunaria odorata.
Draba.
Atriplex ſatiua & ſylueſtris.
Iberis.
Crocus ſylueſtris.
Frumentum Saracen. Matthioli.
Thymbra.
Elleborus niger.
Daphnois.
Bryonia.

In poſtremo huiuſce vallis loco, pagus eſt Caprini, vbi ab imo Baldus mons incipit attolli. Quo in loco opus eſt in montem aſcenſuris, ſibi commeatum comparare, niſi eum ſecum è Verona tulerint, quinetiam de veſtimentis ſibi prouidere, ad ſuſtinendum ſi opus fuerit die quidem imbrem & ventos, nocte verò frigus: vlterius enim pagi non ſunt, vbi neceſſaria naneiſci poſſint, ſed tantum paſtorum tuguria & ſyluanorum hominum caſæ. quam ob cauſam non eſſet ab re etiã iumenta habere, quæ tentorium militare, & alia vtenſilia deferrent. Cęterùm tranſmiſſo Caprini pago, hæc in propinquis locis reperiuntur.

Nnn *Viola*

	Anagallis vtraque.	*Symphytum maius.*
Viola arboreſcens.	*Iaccea nigra.*	*Alopecuros.*
Scabioſa.	*Sideritis Achillea.*	*Delphinum.i.flos Regius maior & minor.*
Morſus diaboli.	*Mithridatica.*	*Dictamnum album.*
Conſolida Regalis.	*Alectorolophos, ſeu criſta galli.*	*Flos Solis Matthioli.*
Viola alba Theophr.	*Pes anſerinus.*	*Anthyllis.*
Oxys.	*Xanthium.*	

In ipſo autem aſcenſus initio, inuenitur Coronę templum Deiparæ virginis dicatum: magnæ ſanè religionis, ac non minus loci ferè inacceſſibilis natura, mirabile, quò in quibuſcunque feſtis diebus D. Mariæ virgini conſecratis, ac ſolemnibus, magna admodum hominum confluit multitudo. Cæterum confluentibus tranſeundum primum eſt ab vnius montis iugo in alterum per longum admodum ſublicеum pontem: deinde verò aſcendendum accliui admodum calle, adeoq́ue anguſto, vt vix ſinguli commodè incedere valeant, quo ſæpe fit vt obuiis factis vix locus ad tranſitum ſuperſit. Ab ipſa ſolummodo natura anguſtus iſte tranſitus factus eſt in montis ipſius latere in marmore, quod vtrinque inſtar parietum ad perpendiculum excurrit. A calle verò ipſo ad ſummum montis faſtigium tantę altitudinis ipſum eſt latus, vt vix telum validiſſimo arcu excuſſum ſummum locum attingat: ab eodem verò ad imum, quingenti aut fortaſſe plures intercedunt paſſus. At quò iter hoc ſpectantibus terribilius eſt, proficiſcentibusq; laborioſius, tanto magis ad aſcenſum inuitat animi voluntas videndi ac perluſtrandi tam ſolitarię religionis Fanum: & quoniam in calle ipſo naſcuntur.

Saxifraga maior Matthioli. *Daucus Creticus.* *Corydalis, ſpile* quibuſdam dicta, atque etiam pyrethrum, non fruſtra iter illud perficitur. A Coronæ deinde templo recedendo multæ ſeſe offerunt ſtirpes. nempe

Palma Chriſti diuerſarum generum.	*Biſtorta.*	*Lamium Plinij,*
Chamęleon albus.	*Egipyros.*	*Haſtula regia flore albo.*
Gratia Dei.	*Campanula Fuchſii.*	*Hornithogalum.*
Conyzæ omne genus	*Pecten Veneris.*	*Phyllirea.*
Seſeli Aethiopicum	*Pes anſerinus.*	*Verbaſci plura genera.*
Myrrhis.	*Centaurium minus.*	*Ophiogloſſon.*
Cicuta.	*Epimedium.*	*Sanicula Diapenſia.*
Perfoliata	*Clymenum Matth.*	*Sanguiſorba.*
Aizon multorũ generũ.	*Spina alba.*	*Arum minus.*
Phalaris.	*Virga aurea*	*Seſeli Peloponenſe.*
Oxylapathum.	*Batrachium Apuleij.*	*Phalangium copioſum.*
Seſamum.	*Gingidium.*	*Cardiaca.*
Rhus.	*Elatine.*	*Eruca.*
Caſtanea	*Pityne Theophr.*	*Clymenum Plinij.*
Oxyacanta magna.	*Auricula muris.*	*Tilia.*
Thalictrum.	*Triticum vaccinum.*	
Caryophyllata montana Matthioli.	*Seſeli Creticum.*	

Poſt Coronam haberi poteſt hoſpitium in pago Ferrario, à quo parum inuicem abſunt Prabazarius, Maon atque Nouetia loca ſanè cęteris altioribus cultiora, atque mitiora. Hinc item aſcenditur in latiſſima ac vberrima prata, fontibus pulcherrimis

cherrimis referta; vbi numeroſæ, ac magnæ ouium, & armentorum greges aluntur, à Maio menſe in Septembrem vſque. Hæc inter ſpatia naſcuntur.

Peplus.
Horminum ſylueſtre.
Trinitas.
Aconitum Pardalianches quorundam.
Solanum maius, ſeu Bella donna.
Aſarum.
Crocus martius.
Polygonatũ anguſtifoliũ
Prunella.i.conſolida minor.

Eryſimum.
Picris maior & min.
Orchis multorum generum.
Antirrhinum duarum ſpecierum.
Tuſſilago duorum generum
Bellis cærulea.
Hyoſcyamus albus..
Phu paruum.

Sagitta Matthioli.
Onobrichis.
Lonchitis aſpera.
Sferra canallo.
Seſeli peleponenſe.
Haſtula regia flore luteo.
Primula veris
Ambroſia duorum generum
Amellus.
Allium anguinum Matth.

Per hæc itaque prata proficiſcentes in Arilonem perueniunt, vbi à dextra vallis eſt ingens, quæ a ſummo ferè montis iugo vſque ad Arbeſim profundiſſima permeat: in qua imbrium aquę, atque fontium circum ſcaturientium excurrunt: Quę quidem vallis a loco ſuperius citato, vernacula lingua, La valle de Arillon nuncupatur. Hæc itaque ab his qui plantarum cognitione delectantur commemoranda, ac celebranda fuerit, quòd in ea cumplura præſtantiſſimarum plantarum genera abundè proueniant, quæ non dixerim in Italia ſolùm, ſed fortaſſe in vniuerſa Europa vix reperirentur. Equidem ego hoc profectò aſſerere poſſum, me hanc in vallem non veniſſe vnquam, quin nouam aliquam pulcherrimam; nec antea viſam repererim plantam: Hic autem etſi plura plantarum genera ex iam commemoratis naſcantur, earum tamen, ne prolixior ſim, haud iterum meminero, verùm de his tantum ſermonem faciam, de quibus hactenus non ſcripſeram. Et ſunt hę.

Scorodonia.
Piloſella. { *Maior.* / *Minor.* / *Media.* }
Phu minimum.
Gnaphalium.
Semperuiuum vtrunque.
Pulmonaria.
Nardus Celtica.
Sideritis prima.
Rubus Idæus.
Onagra.
Solidago Saracenica.
Bifolium.
Petaſites quorundam.
Sannicula Cordi.
Digitalis.
Virga ſanguinea.
Arbutus.
Clematis altera.
Senetium maius.
Senetium minus.

Sambucus racemoſa.
Sorbus torminalis.
Sorbus ſylueſtris Matth.
Aconitorum diuerſa genera.
Chryſanthemum flore albo.
Noli me tangere.
Tithymalus maior.
Angelica.
Napellus flore albo.
Cirſium.
Vua vrſina.
Filix vtraque.
Tilia arbor.
Clynopodium.
Erica vtraque.
Meu.
Viola lutea.
Panax Chironium.
Saxifragia alba.
Diapenſia.
Tormentilla.

Taxus arbor.
Ariſarum.
Cyclaminus duorũ generũ.
Phyllirea.
Myrtillus Matthioli.
Chamæcerasus.
Tora.
Nardus montana.
Tragium Germanicum ſiue vuluaria.
Cyanus maius, & minus.
Dryopteris.
Satureia.
Muſcus terreſtris.
Herba paris.
Combretum Plinij.
Daucus cretenſis.
Lychnis ſylueſtris.
Campanula cærulea.
Hyſſopus Montana.
Coſtum amarum vulgare.
Phylon.

Antitora.	*Lucciola.*	*Carum.*
Lunaria racemoſa.	*Gentianula flore purpureo.*	*Geniſta alpina.*
Betonica.	*Luparia, aconiti ſpecies.*	*Dentaria.*
Viola mariana.	*Napellus retiformis.*	*Martagum.*
Orobanche mag.	*Sigillum Salomonis.*	*Fragaria.*
		Lampſana.

In ſuperiori huiuſce vallis parte quædam paſtorum ſunt tuguria, vbi Veronenſis agri & Tridentini fines habentur, a quibus non longè abeſt Sylua ingens reſiniferarum arborum, Tiliæ, Betulæ, Carpini, Anagyris vtriuſque. Aquifolij atque aliarum arborũ, refertiſſima, in qua Monticolę, ac Syluani homines reſinam ferè omne genus, nempe Larignam, Pineam, Abiegnam, Piceamq́ue colligunt, quin etiam, & è Larice Agaricum. Circum haſce paſtorum attegias prata ſimiliter habentur, in quibus album Veratrum, albusq́ue Chamæleon, Calamintha montana, Gentiana, & Napelli genera omnia abunde proueniunt.

Dum autem hinc ad ſummum montis iugum aſcenditur, reperitur longo ſatis ſpatio Silermontanum, & Seſeli Peloponenſe. Cuius radices impoſtores quidam legitimi coſti vice ſuis in Theriacis vſurpare voluerunt. Hic vera reperitur Ciſtus atque Hypociſtis. A dextra relinquuntur altiſſimæ, atq; aſperrimæ mõtis ſummitates quę ab Vrſis, Lupis, Syluestribus capris & id genus feris quadrupedibus frequentantur. Quibus in locis inter duriſſimos lapides enaſcuntur tria illa plantarum genera, de quibus quoque ſuperius meminimus. Nempe Montana, & Celtica nardus, atque Cretenſis daucus.

Hinc haud longè Mons diſtat, quem maiorem appellant, quòd cætera Baldi montis faſtigia excellat. in cuius ſumma parte planities eſt herboſa, nec omnino inæqualis, e qua ampliſſima ſpectatur regio. pagis & oppidis numeroſis referta. Mantuam, Ferrariam ac etiam Patauiam vſque ſeſe diffundens: Ex altera verò parte omnes citra, vltraq́ue Benacum oræ, à Ripę Tridentinę oppido, vbi Benacus ipſe Lacus initia ſumit, ad Piſcheriam vſque, vbi ad exorientem Mintium fluuium terminatur, oculis ſubiectæ ſunt: quæ quidem amœnitate, venuſtate, pulchritudine, omniq́ue delitiarum genere adeo nitent, vt nihil delectabilius inueniri poſſit. Ibi enim ferè vbique viridaria habentur, in quibus Armenica mala, Aurantia, Limonia, & quæ Adami poma vulgus appellat perpetua fronde virent. adeò vt toto ferè anno perpetuo vere fruantur accolæ, cùm non ſolùm odoratiſſimis floribus, ſed fructibus, hæ pręrioſiſſimæ arbores onuſtę perpetuò ferè ſpectentur. Hic ſecus itinera ſepes vbique ferè ſunt ex Lauris artificioſiſſimè concinnatæ, nullo ramuſculorũ diſcrimine. Nec hoc mirum videri debet, cùm Laurus frequentiſſima in collibus, & nemoribus ſua ſponte proueniat. cæterum & illud quoq; omnẽ ſuperat admirationem, odor, nempe ſuauiſſimus, qui afflatu quodam mirabili ab Aurãtiorum & Myrti floribus ſpirat. Siquidem hæc Heſperidum plantę abſque multa cultorum opera in agris & collibus propagantur, & in eã ſe attollunt proceritatem, qua aliis in locis, & Salices, & Vlmi prouenire ſolent. De viridariorum horum prouentu ac vbertate, vix quiſpiam crediderit, quippe ex vno tantum terræ iugero Medicorum Malorum conſito, centũ, & quinquaginta, & quandoque plures ducatos coloni annuatim recipiunt. Succurrit nunc dum de his verba facio, me pluries non ſine admiratione obſeruaſſe in hoc ipſo agro viniferas vites, numeroſis admodum oleis ipſisq; pulcherrimis, & ſpecioſis, adalligatas, & ſub ipſis copioſas creſcere ſegetes. adeò vt vno tantum agro, frumentum, oleum, & vinum recipiant. Hic ſontes multiplices inſpicias cryſtalli inſtar limpidos, & riuulos labentes, qui per pagos illos grato murmure excurrunt; propè quos ædificia magni ſanè vſus erecta ſunt tum ad fru-

menta

menta molenda, oleum exprimendum chartamque parandam, tum ad ferrum excoquendum. & malleis ducendum effigiandumque. cuius metalla his in locis copioſa habentur, atque, vt vno verbo dicam, ora Benaci lacus, quantulacunque ſit, cęteras Ciſalpinæ Galliæ oras amœnitate, prouentu, pulchritudine, ac omni delitiarum genere facilè antecellit: Sed hæc obiter dicta velim, vt plantarum cognoſcendarum ſtudioſos, qui ad montem Baldum videndum proficiſcuntur ad hanc quoque fertiliſſimam, amœniſſimamque oram inuiſendam inuitarem. Quod ſi fecerint non ſolùm magna cum voluptate dies noctesq; tranſigere poterunt, ſed promptа illis erit occaſio res ſingulares videndi plantas. Etenim in Turri vallecula, citra lacum poſita Mandragoram copioſam inuenient: Ad Diuum verò Vigilium montem habebunt, cuius totū latus Rhododendris ſtipatum cernitur, floribus tum albis, tum rubris, admodumque ſpecioſis. Quin etiam in minoritarum monachorū inſula, floridam, ac pulcherrimam videbunt Palmam, quæ quidem hac in noſtra regione arbor ſpectatu rara admodum eſt. Sed vt iam ad rem propoſitam redeamus. In ipſo itaque monte maiori, de quo dicebamus naſcuntur

Lunaria racemoſa.
Pſeudo doronicum.
Sanniculæ variæ ſpecies.
Leontopodium Matthioli.
Geranium argenteum.
Alchimilla argentea.
Polium primum.
Orobanche valde magnum.
Auricula muris.
Calamintha.
Aquileia fuſca.
Cynocrambe
Cneorum Matthioli.
Picea ſylueſtris ab incolis appellata.
Mughus Matthioli
Pinus ſylueſtris montanus.
Lampſana.
Fabaria.
Scorpioides.
Lunaria Græca.
Chamælea
Thymelea.

Propè montem ipſum maiorem vallis eſt de oſſibus dicta, eam (vt puto) ob cauſam, quòd in altera propinqua vallecula circum theatri inſtar, omni ex latere, lapides complurimi exeſi ac perforati extent, ac promineant, quæ humanæ caluariæ ſpeciem, ac cętera oſſium genera repræſenteut. cur autem lapides hi excauati, attritiq; videantur, aliunde prouenire non crediderim, quàm ab ingentibus frigoribus. Siquidem locus is rarò à ſolis radiis incaleſcit. Nam cùm hic eſſem Iulio menſe ardente iam Syrio, & niues, & glaciem copioſam inueni. Hic circūquaque copioſa eſt

Iberis
Ilex
Filipendula duplex.
Mentha vtraque
Menthaſtrum
Solanum maius. i. herba bella donna
Eptaphyllum
Aparine
Simphytum petræum.
Acacalis
Antyllis
Anemones multorum generum.
Chondrylla multiplex
Hedera terreſtris
Carduus vulgaris
Libanotis
Verbenaca.
Apocynum.
Piſtolochia, i. Capnos magna
Sphondilium.
Serpyllum vtrunque.
Panax Heracleum.
Collutea.
Pentaphyllum album.
Vmbilicus Veneris alter.
Phyteuma Matthioli.
Sambucus montana.

Paulò vltra oſſium vallem in ipſo primo deſcenſu, per vniuerſum ferè latus, cui vallis vaccaria nomen eſt, pratorum ſpatia ſunt, minutiſſimarum herbarum tam plena varietate, vt ſubnigricantem ferè colorem repræſentent, mira interim florum emergente varietate: quę quidem nullo ceſpite aut lapide impeditę adeo firmæ, vegetęq; aſſurgunt, vt quamuis die tota à pecudibus depaſcantur, reſumentes noctu quicquid diu deperdiderunt, primo ſtatim mane florentes, & prorſus intactæ ſeſe oſten-

oſtendunt, nullo eroſionis veſtigio apparente adeò, vt longè magis valeant, ac adoleſcant, quàm quæ in hortis ſepibus & muris obductæ diligenter excoluntur. In his itaq; locis pululant, ac floreſcunt

Arthetica.	*Peucedanum.*	*Herba gattaria*
Galiopſis	*Nerium alpinum.*	*Gramen Parnaſi*
Caryophyllata montana Matth.	*Potamogetum.*	*Ageratum.*
	Ferula.	*Ptarmica*
Centiana.	*Anonis*	*Pæonia.*
Thapſia.	*Carduus lacteus*	

Mediis hiſce priuatorum ſpatiis locus eſt paruus, ac planus, montis lateribus, neſcio an ab arte, aut natura exciſis in ſemicirculi modum. Ibi interiori, ac ſuperiori parùm loco ex ipſo viuo ſaxo, aqua clariſſima prorumpit, quæ non ſine grato murmure in planitiem delabens, magnum, ac nitidiſſimum alueatum conficit fontem. quæ verò ſuper defluunt aquæ à ſummis fontis ipſius labris exiguam planitiem illam circum eunt ac deinde diuerſos in riuulos diuiſæ, per virentes defluunt herbas. Paſtores hunc fontem Brigaldellum vocant. Inſignis quidem, ac celeberrimi nominis fons hic eſt, tum ob aquarum ſcaturientium vbertatem, tum quòd potu omniũ opinione cęterorum fontium ſaluberrimus habeatur: qua propter quoſcũque in ipſum aduenientes montem, itinere defatigatos ſuo murmure ad ſe inuitat, & ad gratiſſimas vmbras circũſtantes allicit. Circum huiuſce fontis riuulos Imperatoria copioſa prouenit, & aliæ quoque plantæ. Cæterum haud longè à vaccaria valle adiacet Ime, ſeu vallis Baſſiana, vbi proueniunt

Abutilon	*Radix rhodia.*	*Aliſma.*
Cruciata	*Capnus.*	*Cirſium.*
Barba capræ.	*Rubea ſatiua.*	*Centaurium magnum copioſum.*
Aconitum luteum roſeo flore.	*Iaccea.*	

Poſt vallem Baſſianam vallis frigida paulò inferius eſt. In quibus vallibus prata itidem habentur. verùm non adeo pulchra, lataq; vt in valle vaccaria. Cur autem ita vocentur hę valles, quid aſſeram non habeo. Scio tamen in frigida ipſa valle prouenire hæc, quę ſequuntur ſimplicia.

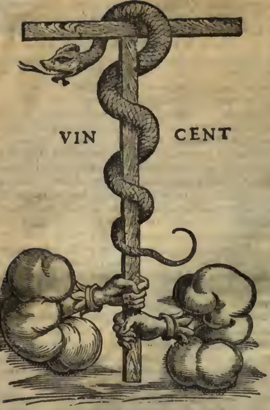
Polygonatum anguſtifolium.	*Geniſta Germanica.*	*Coronopus ſerpentinus Matt.*
Clymenum Plinij	*Chelidonium minus.*	*Hypericum.*
Erithrodanum.	*Cirſium.*	*Aſcyrum*
Elaphoboſcum.	*Daphnois*	*Androſæmum*
Echium.	*Chamælea.*	*Cori.*

Ad hæc vſque loca non vulgares illæ reperiuntur plantę, de quibus ſuperius hactenus meminimus, nec reliquum eſt, vt de iiſdem vlterius ſermonem faciamus. Qui verò in montem veniunt, & ſi redeant Veronam aut eodem, quo venerunt itinere, aut alia, qua velint via, plura tamen ſimplicia, quæ vſui aliquo eſſe poſſint, quàm quę à nobis conſcripta ſunt, profectò non inuenient: quare de itinere redeundi, nihil mihi ſcribendum fuit, ne verboſius quàm par ſit, hiſtoriam hanc proſequi videar. Breuitati ergo indulgens, vt ab initio mihi propoſui de reuerſionis itinere nil aliud ſcribam, quàm quod poterit vnuſquiſque pro ſuo arbitrio vel hunc vel illum tramitem ſibi deligere. Cæterùm ego quidem breuem hũc plantarum libellum, in

Baldo monte, naſcentium, ſcripſiſſe volui, vt nonnullorum precibus obtẽperarem, atq; etiam in publicum vſum edere. quem ſi quis legere, & ſecum habere non dedignabitur, is quidem per ſe ſe ad ſtirpes ſibi comparandas in montem ipſum aſcendere poterit: indeq; ſimplicia fere omnia aſportare, quæ in cõmunem pharmacopæorum vſum eſſe debent, eaq; pręſertim quæ non vbique reperiuntur. Quandoquidem noſter iſte Mons, non ſecus ac pulcherrimus hortus in quem coloni ex diuerſis regionibus complurimas raras attulerint plantas, ſua ſponte refertiſſimus, fœcũdiſſimusq; habetur. Poterit quoque meum hoc opuſculum non ſolùm his, qui medicę materię dant operam, quique medicam facultatem profitentur, ſed & quibuſcũque qui rem plantariam excolunt, eſſe non ſolùm vtile, ſed etiam iucundum. Nam perceptis prius apud Dioſcoridem plantarum hiſtoriis, notis, ac ſaporibus, atq; amplius ex doctiſſimis, refertiſſimiſq; Matthioli cõmentariis, ac ex nouo eiuſdem plantarum compendio, in quo pariter extant plantarum icones ad viuum expreſſæ quod ſecum quocũque venerint deferre poterunt: quin etiam ſi contigerit ibi eſſe quenquam plantas conquirentem, vbi non vna, ſed cuiuſcũque generis ſexcentæ vel plures breui etiam ſpatio conſpiciuntur, poterit proculdubio ſpontè, & per ſeſe illas iam inſtructus inuenire, atq; cognoſcere. Similiter quandocũque alicui ſtudioſorum aliorũvè bonorum virorum comitatui, aut animi refocillandi gratia, aut ſpecioſę, raræq; alicuius plantę viſendæ deſiderio in ſuo natali ſolo, ad hæc amœna loca ſe conferre libuerit, id illis vnius huiuſce noſtrę admonitionis auxilio, factu facilè futurum ſpero. vbi forte perito, atq; exercitato duce carerent. Neque (vt ego reor) eos ſuſcepti laboris pœnitebit, cùm ſenſerint, atque nouerint non modò delectationem ferè incredibilem, ſed maximam inde ſe percepiſſe vtilitatem. Tantam enim re vera, animi tranquillitatem lętitiamq; ex hoc itinere percipient, quantam mente concipere, aut verbis exprimere nemo vnquam poſſit. Cuius rei fidem facere poſſent Clariſs. ac Reuerendiſs. Antiſtes Hieronymus Lipomanus, Franciſcus Ianuarius, Iacobus Moſchaleus. ambo non ſolùm nobilitate clari, ſed benigniſſimi quoque, & mei amantiſſimi. quin etiam Excellentiſs. Fumanellus & Gerrinonus acerrimus ſimplicium indagator, ac nobiliſſimi Veronenſium complurimi, & aliarum Ciuitatũ Proceres illuſtreſq; viri, rei plantarię ſtudioſi, qui ſolitarios hos tractus peragrantes, tantum delectationis, & voluptatis capiunt, vt ad vitales ſpiritus exhilarandos, & ad animum vel curis, vel ſtudiis, laceſſitum ſubleuandum, potiorem locum non inuenientes, iſtuc quotannis ſumma cum iucunditate ſe ſe conferũt. Inuiſerunt quoque mecum, ac perluſtrarunt vniuerſum hunc montem Ioannes baptiſta Oliuus Cremonenſis, & Nocetus Pontremolenſis medici excellentiſſimi & non ſimplicium modo, ſed compoſitorum quoq; medicamentorum admodum ſtudioſi. Cęterum vt iam finem dicendi faciam, qui, rariores, prætioſioreſq;. expetunt plantas, quàm, quæ in Baldo monte proueniunt, ij in Cretam, Cyprum, Syriam, Ægyptum, atque orientalem Indiam nauigare poterunt, vt ſuperioribus annis faciebat honeſtiſſimus Cecchinus Martinellus Venetiis pharmacopæus in Angeli officina, vir quidem apprimè medicę materiæ peritus, nec vnquam ſatis laudatus. Id, quod ego quoque facerem, ſi per illum in quo nunc ſum vitę ſtatum, liceret.

F I N I S.

Venetiis, in Officina Valgriſiana. 1571.

5162388